IQTISODIYOTNI MODERNIZATSIYALASH VA DIVERSIFIKATSIYALASH JARAYONLARINING MOHIYATI

https://doi.org/10.5281/zenodo.5978917

Rustamov Sulaymon O'tkirbek o'g'li
Andijon iqtisodiyot va qurilish instituti
Bank ishi va audit yo'nalishi talabas

Annotatsiya: *maqolada mamlakat iqtisodiyotini modernizatsiyalash va diversifikatsiyalash jarayonlarining mazmun-mohiyati hamda iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayoni ishlab chiqarishga ta'siri yoritilgan.*

Kalit so'zlari: *modernizatsiyalash, diversifikatsiyalash, urbanizatsiya, iqtisod, ndustriyalashtirish, ishlab chiqarish.*

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, qo'lga kiritilayotgan yutuq va muvaffaqiyatlar asosida iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonining o'rni ahamiyatli hisoblanadi. Shunga ko'ra, hozirda modernizatsiya jarayonining nazariy va metodologik asoslarini tadqiq etish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Modernizatsiya – an'anaviy jamiyatning ilg'or, industrial jihatdan taraqqiy etgan jamiyatga aylanishini ta'minlovchi ijtimoiy-tarixiy jarayondir. Zamonaviy modernizatsiya jarayoni jahondagi texnologik va ijtimoiy o'zgarishlarning impulsi bo'lib xizmat qiluvchi asosiy, "o'zak" iqtisodiyotlarga nisbatan teng huquqli mavqega erishishni anglatadi. Umuman olganda, modernizatsiya an'anaviy jamiyatdan industriallashgan, yirik mashinalashgan ishlab chiqarishga hamda ijtimoiy jarayonlarni qonunlarga tayangan holda oqilona boshqarishga asoslangan jamiyatga o'tish jarayonlarini namoyon etadi. Nazariyada modernizatsiya deganda "an'anaviy tarzdagi yopiq jamiyat"ga qarama-qarshi o'laroq "zamonaviy ochiq tarzdagi jamiyat"ni shakllantirishga olib keluvchi industriyalashtirish, urbanizatsiya, umumiy ta'lim, vakolatli siyosiy hokimiyat tizimlarining qaror topishi, hududiy va ijtimoiy safarbarlikning kuchayishi kabi jarayonlarning majmui tushuniladi. Modernizatsiya jarayoni doirasida odatda quyidagi o'zgarishlar ro'y beradi:

1) ijtimoiy munosabatlar butun tizimining takomillashuvi va turmush tarzining o'zgarishi – ixtiloflarni tartibga soluvchi hamda ijtimoiy muammolarni hal etuvchi yangi tartib va mexanizmlarning paydo bo'lishi;

2) alohida individlarning ongliligi va mustaqilligining oshishi;

3) iqtisodiyot sohasida – tovar-pul munosabatlarining eng yuqori darajada yoyilishi, yangi ilg‘or texnologiyalarning paydo bo‘lishi, boshqaruvchilar va yollanma xodimlarning kasbiy ixtisoslashuvining yuqori darajasiga yetishi.

Umuman olganda, modernizatsiya juda keng tushuncha bo‘lib, bugungi kunda uni jamiyat hayotining turli jabhalarini tubdan o‘zgartirish, yangilash, bu borada taraqqiyotni jahondagi mavjud ilg‘or andozalar tomon yo‘naltirish va takomillashtirish jarayonlarining majmui sifatida ifodalash mumkin.

Yuqoridagilardan ko‘rinadiki,modernizatsiyalash jarayonlari mamlakatimiz hayotining deyarli barcha jabhalarini qamrab oladi. Ayniqsa, mazkur yo‘nalishlar orasida iqtisodiyotni modernizatsiyalash muhim o‘rin tutadi. Zero, milliy iqtisodiyotning barqaror va samarali amal qilishini ta’minlash, uni jahonning rivojlangan mamlakatlari taraqqiyoti darajasiga olib chiqish, turli siyosiy va iqtisodiy o‘zgarishlar, jahon bozori kon’yunkturasidagi tebranishlar, inqiroz holatlariga nisbatan “chidamliligi”, mustaqil rivojlana olish imkoniyati va salohiyatlari aynan iqtisodiyotdagi tub islohotlar va ularning natijalariga bog‘liqdir.

Shu bilan birga iqtisodiyotni modernizatsiyalash ijtimoiy hayotning boshqa sohalaridagi o‘zgarishlarga chambarchas bog‘liq. Ya’ni, barcha soha va jabhalar o‘rtasida jadal isloh etish va modernizatsiyalash jarayonlarining amalga oshirilishida izchillik va mantiqiy muvozanatni ta’minlashga harakat qilish lozim. Shu o‘rinda modernizatsiyalash jarayonining jamiyat har bir a’zosining ongliligi va mustaqilligini oshirishdagi o‘rniga alohida e’tibor qaratish lozim, deb hisoblaymiz. Chunki, iqtisodiyot hamda mamlakat hayotining boshqa sohalarini modernizatsiyalash eng avvalo ushbu jarayonlarda ishtirok etuvchi, ularni amalga oshiruvchi va doimiy ravishda takomillashtirib boruvchi jamiyat a’zolari dunyoqarashi, tafakkurining o‘zgarishi, ularning demokratik va tub islohot jarayonlaridagi faolligi oshishiga bevosita bog‘liqdir.

Diversifikatsiya – ishlab chiqarishning samaradorligini oshirish, mahsulot va xizmatlarni sotish bozorlarini kengaytirish maqsadida tarmoq va korxonalar faoliyat sohalarini kengaytirish, mahsulot va xizmatlar assortimentlarini ko‘paytirish hisoblanadi. Diversifikatsiya jarayoni iqtisodiyot tarmoqlarida olib borilayotgan modernizatsiya va tarkibiy o‘zgarishlar bilan bevosita uyg‘unlashgan.

Iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirishning asosida albatta tarkibiy o‘zgartirishlarni chuqurlashtirish, milliy iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlarini modernizatsiya va diversifikatsiya qilish hisobiga uning raqobatbardoshligini oshirish masalasi turadi.

Iqtisodiyot tarkibida sanoatning rivojlanishi dinamikasidagi muhim o‘zgarish sifatida korxonalar va ishlab chiqarishni modernizatsiyalash, texnik va texnologik yangilanish asosida sanoatda chuqur tarkibiy o‘zgarishlar va diversifikatsiyaning amalga oshirilgani hisoblanadi.

Sanoat siyosatidagi asosiy ustuvorlik institutsional islohotlarning sifatini oshirish va tadbirkorlik faoliyatiga keng yo'l ochib berish, sanoat ishlab chiqarishni modernizatsiyalash va diversifikatsiyalash, iqtisodiyotining real sektori korxonalarini qo'llab-quvvatlash, o'rta va uzoq muddatda sanoatni rivojlantirish bo'yicha dasturiy chora-tadbirlarni amalga oshirishga qaratildi.

Davlatimiz rahbari tomonidan Harakatlar strategiyasida yuqori texnologiyali qayta ishlash tarmoqlarini, eng avvalo, mahalliy xom ashyo resurslarini chuqur qayta ishlash asosida yuqori qo'shimcha qiymatli tayyor mahsulot ishlab chiqarishni jadal rivojlantirishga qaratilgan sifat jihatidan yangi bosqichga o'tkazish orqali sanoatni yanada modernizatsiya va diversifikatsiya qilish zarurati alohida ta'kidlandi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki,umuman olganda, ishlab chiqarishni modernizatsiya va diversifikatsiya qilish ishlab chiqarish xarajatlarining kamayishiga, masulot tannarxining kamayishida hal qiluvchi rolni egallaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qobilov SH R. Iqtisodiyot nazariyasi. – T.: 2013
2. Saitkomolov M S. Iqtisodiyotga investitsiyalarni jal qilish va ularni boshqarish usullari. Mag. bit.ishi dissertatsiyasi. – T.: 2016
3. O'lmasov A.O'., Vohobov A.V. Iqtisodiyot nazariyasi. – T.: 2006